

Faliński, Stanisław Sławomir

Ideologia Konfederacji Narodu

Przegląd Historyczny 76/1, 57-76

1985

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych, tworzonej przez Muzeum Historii Polski w Warszawie w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został opracowany do udostępnienia w Internecie dzięki wsparciu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego w ramach dofinansowania działalności upowszechniającej naukę.

Ideologia Konfederacji Narodu

Celem niniejszego artykułu jest rekonstrukcja ideologii Konfederacji Narodu, będącej okupacyjną kontynuacją ONR-Falanga. Posługując się kategorią „światopogląd społeczny”¹ pragnę ukazać wizję społeczeństwa i gospodarki oraz państwa, co pozwoli na próbę określenia ideowego KN.

Powstanie Konfederacji Narodu jest ściśle związane z osobą Bolesława Piaseckiego, który po wyjściu z więzienia w kwietniu 1940 roku² podjął starania o skupienie organizacyjne przedwojennych „falangistów”. Ostatecznie z połączenia grupy młodzieży skupionej wokół Jerzego Haggmajera i Jerzego Cybichowskiego, „Pobudki” z Witoldem Rościszewskim i „Znaku” powstała KN, której „wodzem” został Piasecki. Jej organizacją wojskową staje się Konfederacja Zbrojna, związek wojskowy bez jednolitego oblicza ideowego. W skład KZ zorganizowanej we wrześniu 1940 roku weszły poza KN: Tajna Armia Polska, Związek Czynu Zbrojnego, Gwardia Obrony Narodowej, Grunwald i Wawel. „Wojskówka” ta nie okazała się trwałą, rozpadła się w skutek zabiegów Piaseckiego, Haggmajera i in., którzy chcieli podporządkować sobie politycznie jej części składowe³.

Wykrystalizowanie się Konfederacji Narodu nastąpiło około połowy 1941 roku; jej część wojskowa przybrała wtedy nazwę Uderzeniowe Bataliony Kadrowe. Powstał jednolity ideowo zespół i grupa osób bezpośrednio z nimi związanych: Jerzy Haggmajer (ps. Kiejstut), Włodzimierz Pietrzak (ps. Balk), Wojciech Kętrzyński (ps. Wołkowyski), Mieczysław Kurzyna (ps. Miecz, Lipiński), Ryszard Reiff (ps. Jacek), Jerzy Horodyński (ps. Wileński), Jerzy Cybichowski, Leszek Niżyński (ps. Niemy)⁴.

Konfederacja Narodu pozostawała niezależną politycznie, natomiast Uderzeniowe Bataliony Kadrowe były podporządkowane operacyjnie (od 17 sierpnia 1943) Armii Krajowej⁵. Omawiana organizacja skupiała

¹ Zob. J. Kmita, *Szkice z teorii poznania naukowego*, Warszawa 1976, s. 191 nn.

² Zob. J. Majchrowski, *Geneza politycznych ugrupowań katolickich...*, maszynopis pracy doktorskiej, s. 226.

³ Zob. J. J. Terej, *Rzeczywistość i polityka*, Warszawa 1979, s. 151 n.; także J. Majchrowski, op. cit., s. 228.

⁴ Relacja J. Haggmajera w zbiorach autora; por. także J. J. Terej, op. cit., s. 151 n. Właśnie w tym kilkuosobowym gronie należy głównie szukać autorów przytaczanych niżej a podpisanych pseudonimami wypowiedzi. Stanowią one fragmenty artykułów zamieszczonych w prasie Konfederacji Narodu. Prawdopodobnym wydaje się również, iż jedna osoba mogła używać kilku pseudonimów, których nie zamierzam rozszyfrować, ponieważ pragnę przedstawić ideologię Konfederacji Narodu jako organizacji, nie jest zaś moim zamiarem prezentowanie zbioru poglądów poszczególnych jej członków.

⁵ Komunikat zamieszczony w: „Nowa Polska. Org.[an] Konf.[ederacji] Nar.[odu]” (dalej cyt.: „Nowa Polska”) nr 60 z 16 września 1943.

głównie ludzi młodych — do 30 lat. Bardzo dużą wagę przykładano do pracy wśród młodzieży. Osobnym „Tereniem Młodzieży Konfederacji Narodu” kierował Cybichowski a po jego śmierci (wiosną 1942 roku) Kuryzna.

Poza notatkami i broszurami wydawała KN stosunkowo dużo prasy, czym kierował krytyk literacki, prozaik i poeta, Włodzimierz Pietrzak. Ukazywały się pisma ogólnoinformacyjne, zorientowane środowiskowo („Nowa Polska”, „Nowa Polska Wieś”, „Ziemia Nowa”, „Do Broni”, „Młodzież Imperium”), teoretyczno-polityczne („Fakty na Tle Idei”, „Biuletyn Słowiański”, „Agencja”, „Blok Środkowo-Europejski”) i literackie („Sztuka i Naród”).

Kres działalności KN — przez którą przewinęło się kilka tysięcy osób — położyło rozbitcie organizacji po powstaniu warszawskim i aresztowanie Piaseckiego w listopadzie 1944 roku.

ŚWIATOPOGŁADOWE PODSTAWY IDEOLOGII KONFEDERACJI NARODU

Światopogląd Konfederacji nie uległ zmianom przez cały okres istnienia organizacji. Zmiany dają się uchwycić tylko w formach realizowania celów politycznych, w związku ze zmianą warunków zewnętrznych. Weryfikacje programowe nie płyną z ewolucji poglądów.

Zgodnie z deklaracjami ideowymi Konfederacji Narodu, organizacja ta, czy jak chcą jej działacze „ruch społeczny”, którego awangardą ma być KN, kieruje się światopoglądem katolickim jako najbardziej chrześcijańskim⁶. Jest to jednak bardzo swoiście pojęty katolicyzm, bowiem centralną, nadrzędną i decydującą rolę pełni w nim naród. Naród i jego dzieje są kategorią pierwotną w konstrukcji obrazu społeczeństwa. Właściwości narodowe zdobywa się głównie dzięki czynnikom biologiczno-genetycznym. Naród to wspólnota krwi, a nawet wspólnota rasy⁷. Czynniki społeczne mogą tylko stymulować rozwój osobowości — specyficznej dla każdego narodu — przedstawiciela danego narodu⁸. Dlatego ogromną wagę przypisuje się „czystości krwi”. Kierować narodem powinni ci, którzy są najbardziej narodowi, którzy posiadają cechy charakterystyczne dla „ducha całego narodu”. Tylko oni mogą w sposób pełny i zgodny z „duszą” narodową realizować cele narodu jako całości.

⁶ *Życie i śmierć dla Polski*, [Warszawa 1942 [broszura przechowywana w CA KC PZPR, sygn. 336(1)]; Witold Bukowski, *Kultura i granice*, „Sztuka i Naród” (dalej cyt.: SiN) nr 3—4, sierpień—wrzesień 1942; *Deklaracja*, tamże nr 14—15, grudzień 1943 — styczeń 1944; Wacław z Łaby, *Imperializm — katolicyzm*, „Nowa Polska” nr 19(36) z 28 października 1942. Przytaczane pseudonimy zbudowane są według jednolitego schematu: „imperialnego”, odnośnie nazw geograficznych i „staropolskiego” odnośnie imion własnych. Zob. także następne przypisy.

⁷ Henryk z Kijowa, *Założenia naczelne stosunków polsko-słowiańskich*, „Nowa Polska” nr 6 z 25 lipca 1941; Jan ze Smoleńska, *Zasada służby narodowi*, tamże nr 2 z 15 września 1941; Jan ze Szczecina, *Realizacja Imperium Słowiańskiego*, tamże, nr 14 z 26 listopada 1941; Kazimierz z Dźwińska, *Tylko Polska może pokonać Niemcy*, tamże nr 3(19) z 4 lutego 1942; Stanisław z Kijowa, *Imperialna wspólnota słowiańska a możliwość nowej cywilizacji*, tamże nr 9(26) z 3 czerwca 1942; *Historia żąda radykalizmu*, tamże nr 10 z 17 czerwca 1942.

⁸ Stanisław z Kijowa, *Imperialna wspólnota słowiańska a możliwość nowej cywilizacji*, „Nowa Polska” nr 9(26) z 3 czerwca 1942; *Historia żąda radykalizmu*, tamże nr 10 z 17 czerwca 1942.

Powinni oni tłumić cechy niezgodne z celami narodowymi, a rozwijać cechy najbardziej pożądane. To „modelowanie” narodu nie może jednak znajdować się w konflikcie z omówionym wyżej biologicznym rozumieniem specyfiki narodowej⁹.

Różne narody posiadają różne cechy, mają różne interesy, w różnych warunkach żyją — jest więc rzeczą zupełnie naturalną, że muszą one ze sobą konkurować i że się wzajemnie zwalczają. W walce tej rozwija się ich specyfika, wzmacnia tożsamość, usprawnia sposób działania, mający na celu przetrwanie oraz możliwość rozwoju. Mamy tutaj więc do czynienia z darwinizmem społecznym, z projekcją koncepcji walki o byt z gruntu przyrody na grunt życia społecznego. Konsekwentnie dzieje ludzkości przedstawia się jako dzieje walczących ze sobą nacjonalizmów. Zadaniem narodu (tych którzy czują się zań odpowiedzialni) jest zapewnienie mu przetrwania możliwego tylko przy ciągłym rozwijaniu się, duchowym i materialnym¹⁰.

Wszelkiego rodzaju działania w tym kierunku są dopuszczalne. Ogranicza je dobro narodu¹¹ oraz zasady etyki katolickiej, ale rozumianej w sposób specyficzny. Przedstawia się katolicyzm jako najwyższą wartość moralną, wzorzec układania stosunków między ludźmi¹². Jednocześnie — i chyba wbrew aktualnej doktrynie katolickiej, postuluje się „uszcześliwianie ludzi na siłę”. Wszystkie inne światopoglądy i doktryny polityczne deprecjonuje się, wręcz gardzi nimi. Tak rozumiany katolicyzm zakłada pewien określony wzór Polaka-katolika. Według tego światopoglądu tylko Polak-katolik jest dobrym Polakiem, zaś Polak-katolik jest najlepszym, najwartościowszym, najpełniejszym katolikiem i chrześcijaninem. Jest nim dlatego, że nie jest skażony protestanckim, owdniętym kultem pieniądza światem zachodnim, natomiast jest dzieckiem najlepszej części kultury europejskiej, w decydującej mierze katolickiej¹³.

⁹ Stanisław Łomień, *Korzenie i kwiaty myśli współczesnej*, SiN nr 5, listopad 1942.

¹⁰ *Imperium znaczy — istnienie Polski, wielkość Słowian, pokój Europy*, Warszawa 1 października 1941, CA KC PZPR, sygn. 336(1); *Życie i śmierć dla Polski*, [Warszawa] 1942 (tamże); Adam z Ilawy, *Duch odradzającej się Armii Polskiej*, „Nowa Polska” nr 5 z 10 lipca 1941; Henryk z Kijowa, *Idea i struktura stosunków między narodami*, tamże nr 6 z 25 lipca 1941; Jan ze Szczecina, *Realizacja Imperium Słowiańskiego*, tamże nr 14 z 26 września 1941; Stanisław z Kijowa, *Imperialna wspólnota słowiańska a możliwości nowej cywilizacji*, tamże nr 9(26) z 3 czerwca 1942; Oskar z Mińska, *Szkola wyobraźni Żołnierzy Uderzenia*, „Do Broni!” nr 12 z 29 czerwca 1942; Zawisza z Garbowa, *Imperializm i czyn*, tamże nr 4(26) z 3 marca 1943.

¹¹ *Skrót ideologii KN*, [Warszawa] 1941, CA KC PZPR, sygn. 336(2); Andrzej z Połocka, *Prawo do Ziemi*, „Nowa Polska” nr 1(15) z 7 stycznia 1942; Kazimierz z Dźwińska, *Tylko Polska może pokonać Niemcy*, tamże nr 2 lutego 1942; Wacław z Łaby, *Imperializm — katolicyzm*, tamże nr 19(36) z 28 października 1942; Józef z Wrocławia, *Wieś polska nie da się*, „Do Broni!” nr 4 z 4 lutego 1942; *Uderzenie jako cel i środek*, tamże nr 6 z 15 kwietnia 1942; Jurand z Kamieńca, *Nowi ludzie do polityki*, tamże nr 10 z 17 czerwca 1942; Mieczysław z Głogowa, *Gdzie jest ziemia*, tamże nr 10 z 17 czerwca 1942; Oskar z Mińska, *Szkola wyobraźni Żołnierzy Uderzenia*, tamże nr 11 z 29 czerwca 1942; Jan ze Szczecina, *Dlaczego musimy walczyć o granicę*, tamże nr 21 z 16 grudnia 1942.

¹² *Skrót ideologii KN*, s. 2—3; *Życie i śmierć dla Polski*, s. 1—3; Jurand z Kamieńca, *Duch czasów nowych a historia*, „Nowa Polska” nr 39 z 9 grudnia 1942; Witold Bukowski, *Kultura i granice*, SiN nr 3—4 sierpień—wrzesień 1942; *Deklaracja*, tamże nr 14—15, grudzień—styczeń 1943—1944.

¹³ *Skrót ideologii KN*, *passim*; *Życie i śmierć dla Polski*, *passim*; Maciej z Gdańska, *Przez Polskę Narodową do Polski Katolickiej, a nie na odwrót*, „Fakty

Dlatego właśnie Polacy mają zapoczątkować przebudowę społeczno-moralną całego cywilizowanego świata. Mamy tu swoisty mesjanizm, zakładający kierowniczą rolę Polaków w budowie nowej cywilizacji. Jest to koncepcja „narodu wybranego”, lepszego od innych ze względu na urodzenie i wiarę, mającego w związku z tym prawo i obowiązek ograniczać prawa innych narodów czy wręcz niszczyć ich odrębność i specyfikę¹⁴.

Immanentą częścią światopoglądu Konfederacji jest ekscytacja akcją bezpośrednią, gwałtowną, raptownym działaniem w imię dobra enigmatycznie określonego ogółu, nawet kosztem innych, ze względu na poglądy, usposobienie, czy pochodzenie narodowe ludzi. Wiąże się z tym kult siły, niezłomności, bezwzględności oddania i wierności celom z pominięciem, bądź deprecjonowaniem znaczenia metod ich realizacji¹⁵.

Kładzie się nacisk na działanie spontaniczne, wynikające z odczuć i woli, z przeżycia właściwości i potrzeb narodu. Generalną zasadą jest opieranie się na subiektywnych odczuciach, wrażeniach, na zadaniu o zjawisku, a nie na jego istocie¹⁶. Wszelkiego rodzaju sądy są ograniczone i weryfikowane interesem narodowym, ten zaś jest określany przez ludzi najlepiej rozumiejących naród i znających jego potrzeby; są oni emanacją narodu i jego specyfiki. Im też należy się podporządkować, słuchać ich i wspomagać, postępować jak część organizmu, którego mózgiem są ci najlepsi¹⁷. Subiektywizm taki można określić jako subiektywizm wymuszony.

Jednocześnie umniejsza się znaczenie rozumu w działaniach społecznych, a w wielu momentach nawet pogardza się nim, dowodząc niemożliwości istnienia konstruktywnego programu i ustroju społeczno-politycznego opartego na racjonalizmie. Zgodnie z tą koncepcją rozważania oparte na czysto rozumowym stosunku do rzeczywistości społecznej nie są w stanie stworzyć podstaw rozwoju społeczeństwa. Mogą co najwyżej

na Tle Idei” nr 3 z 4 września 1941; Jacek z Winnicy, *Do firmowych działaczy katolickich*, tamże nr 7 z 1 listopada 1941; Anna z Kercza, *Polski ideał wychowawczy*, „Nowa Polska” nr 4(20) z 18 lutego 1942; Wacław z Łaby, *Imperializm — katolicyzm*, tamże, nr 19(36) z 28 października 1942.

¹⁴ *Skrót ideologii KN*, s. 2; *Życie i śmierć dla Polski, passim*; Henryk z Kijowa, *Założenia naczelne stosunków polsko-słowiańskich*, „Nowa Polska” nr 6 z 21 lipca 1941; Maciej z Gdańska, *Dzieje polskiego imperializmu*, tamże nr z 15 września 1941; Stanisław z Kijowa, *Imperializm, wspólnota słowiańska a możliwości nowej cywilizacji*, tamże nr 9(26) z 3 czerwca 1942; Jurand z Kamieńca, *Duch czasów nowych a historia*, tamże nr 39 z 9 grudnia 1942; tenże, *Nowi ludzie do polityki*, „Do Broni!” nr 10 z 17 czerwca 1943; Andrzej z Połocka, *Mówią liczby*, tamże nr 12(24) z 2 grudnia 1943; Witold Bukowski, op. cit.; Kazimierz z Chocimia, *Bez tytułu*, „Fakty na Tle Idei” nr 3 z 4 września 1941; Wojciech z Królewca, *Jesteśmy uniwersalistami*, „Nowa Polska” nr z 14 maja 1941.

¹⁵ *Życie i śmierć dla Polski, passim*; Jan z Smoleńska, *Potrzeba nam nowego człowieka*, „Do Broni!” nr 13 z 28 marca 1942; Jurand z Kamieńca, *Idea nowego pokolenia*, tamże nr 8 z 20 maja 1943; Zawisza z Garbowa, *Imperializm i czyn*, tamże nr 4(26) z 3 marca 1943; Adam z Hawy, *Duch odwetu* [wiersz], tamże nr 4 z 31 marca 1943; Stanisław Łomień, op. cit.; Jan z Smoleńska, *Lekcja racji stanu*, „Nowa Polska” nr 5 z 10 lipca 1941; Maciej z Gdańska, *Dzieje polskiego imperializmu*; Wacław z Łaby, *Imperializm — katolicyzm*, „Nowa Polska” nr 19(36) z 28 października 1942; Kazimierz z Chocimia, *Młodzież musi być w szeregu*, „Fakty na Tle Idei” nr 3 z 4 września 1941.

¹⁶ *Bój z sobą i w sobie*, „Do Broni!” nr 16 z 22 września 1942; Stanisław Łomień, op. cit.; *Nasza modlitwa wieczorna*, „Młodzież Imperium” nr 3 z 1 września 1943; Maciej z Kaluszyna, *Tylko czyni budują przyszłość*, „Nowa Polska” nr 32 z 25 lipca 1942.

¹⁷ Piotr z Rostoka, *Osoba a Program*, tamże nr 9(26) z czerwca 1942; Zbysław z Łaby, *Rzecz najważniejsza*, „Młodzież Imperium” nr 7, grudzień 1942.

uzasadniać dalsze pogrążanie się społeczeństw w chaosie¹⁸. Toteż społeczny przedstawiciel racjonalistycznego stosunku do świata — inteligencja — nie umie zaproponować ogółowi nic konstruktywnego. Jest ona bezproduktywna. Należy więc zaprząć jej wiedzę i umiejętności w budowę nowego społeczeństwa, opartego o wartości jedynie słuszne, czyli proponowane przez Konfederację Narodu¹⁹.

Emocjonalne traktowanie rzeczywistości społecznej znajduje bardzo wyraźnie swój wyraz w koncepcjach relacji, jakie mają zachodzić między ogółem, zbiorowością — w tym wypadku narodem — a jednostką. Problem ten rozwiązuje się zdecydowanie i jednoznacznie: „co jest pożyteczne dla roju, pożyteczne jest dla pszczoły”²⁰. Nie ma to być narzucenie priorytetu interesów ogółu przed interes jednostki, bowiem interes ten ma być wspólny i pokrywający się. Skoro naród ma być zbiorem jednostek ludzkich o podobnych właściwościach i mentalności, takich samych potrzebach i interesach, świadomy członek „wspólnoty narodowej” nie może inaczej widzieć swoich interesów, jak w ścisłym połączeniu z interesami narodu. Ma się on utożsamiać z narodem, interes narodu ma być jego interesem. Innymi słowy tożsamość jednostki ma polegać na wyzbyciu się tej tożsamości i indywidualności, ponieważ indywidualność ma polegać na przyjęciu i realizowaniu, emocjonalnych, a w sposób metafizyczny określonych wspólnych ideałów. Wyżej wymieniony „rój” ma być „rojem” złożonym z tak samo myślących i czujących „pszczoł”²¹.

Już z założenia światopogląd taki zakłada istnienie czynnika zakłócającego, czynnika niszczącego, torpedującego konstruktywne poczynania narodu w dążeniu do szczęścia. Dlatego też konstruuje się — czy też jak twierdzą reprezentanci „ruchu” — demaskuje się wroga bezwzględnego i wyzutego z wszelkich zasad moralnych, wroga, którego zasadniczym celem jest niszczenie dążeń narodowych. Wrogiem tym jest Żyd — a właściwie zgodnie z pisownią KN — „żyd”. Mistyczny „żyd” ma być uosobieniem kosmopolityzmu. Głównie jego „zasługą” ma być powstanie i funkcjonowanie (na szkodę narodu) organizacji, idei, światopoglądów o charakterze ponadnarodowym. Dlatego zwalcza się komunizm i komunistów, socjalizm i socjalistów, liberalizm i liberałów, masonerię²².

¹⁸ *Skrót ideologii KN, passim*; Piotr z Rostoka, *Konsumpcyjny styl inteligencji polskiej*, „Nowa Polska” nr 7(25) z 20 maja 1942, s. 7—8; Stanisław Łomień, op. cit.

¹⁹ Jan ze Smoleńska, *Zasada służby narodowi*, „Nowa Polska” nr z 15 września 1941; Piotr z Rostoka, *Konsumpcyjny styl inteligencji polskiej*, tamże nr 7(25) z 20 maja 1942.

²⁰ Maciej z Gdańska, *Dzieje polskiego imperializmu*, „Nowa Polska” nr z 15 września 1941, s. 5 — autor cytuje Marka Aureliusza.

²¹ *Skrót ideologii KN, passim* CA KC PZPR 336/1: Rękopis recenzji nieznanej broszury wydanej przez KN; Jan ze Smoleńska, *Zasada służby narodowi*, „Nowa Polska” nr z 15 września 1941; Anna z Kercza, op. cit., s. 6; Piotr z Rostoka, *Osoba a Program*, „Nowa Polska” nr 9(26) z 3 czerwca 1942; Piotr z Rostoka, *Uniwersalizm*, tamże nr 13/30 z 28 lipca 1942.

²² *Skrót ideologii KN, passim*; *Życie i śmierć dla Polski, passim*; przykładowe hasła: „Niemcy i żydzi podpalili świat, razem muszą spłonąć”, „Żyd nie wróci”, „Hitlerizm i komunizm to jedno”; „Do Broni!” nr 9 z 3 czerwca 1942 (gdzie więcej tego typu haseł wybitych tłustym drukiem); Maciej z Gdańska, *Czarna sprawa*, „Nowa Polska” nr 11 z 15 października 1941 — artykuł jest poświęcony problemowi „wroga”, na którego kreuje się Żydów; Maciej z Gdańska, *Przez Polskę Narodową do Polski Katolickiej a nie na odwrót*, „Fakty na Tle Idei” nr 3 z 4 września 1941; Jacek z Winnicy, *Do firmowych działaczy katolickich*, tamże nr 7 z 1 listopada 1941.

Irracjonalna konstrukcja Żyda wydaje się niezbędna dla utrzymania spójności omawianego obrazu świata. Jest ona poza tym znakomitą alibi dla przyszłych konkretnych działań. Wszystko co się ewentualnie nie uda, można wytłumaczyć ingerencją „straszego żyda”, który udaremnił tak potrzebne dla dobra narodu poczynania. Wróg ten jest dla społeczeństwa pewnego rodzaju narkotykiem, środkiem, po który można sięgnąć tak dla pobudzenia, kontynuowania, czy intensyfikowania warunkowanych emocjami działań, jak i uzasadniania, uwiarygodniania poczynąń elity rządzącej.

Omawiany światopogląd ma charakter wartościujący. Pierwszoplanową wartością jest naród („Naród”), umieszczany ponad grupami społecznymi funkcjonującymi w jego obrębie, ponad jednostkami ludzkimi. W ramach biologicznie rozumianego narodu istnieją jednostki lepsze i gorsze, zdolniejsze i mniej zdolne, bardziej i mniej narodowe, mające mniej bądź więcej cech narodowych. Odbiera się prawo przynależności do narodu ludziom nie będącym jego składnikami z urodzenia. *A priori* uznaje się ich, niezależnie od ich świadomości narodowej i poglądów, za elementy złe, nieprzydatne i wręcz szkodliwe.

Deklaracje ideowe KN składają się na światopogląd skrajnie nacjonalistyczny i idealistyczny. Irracjonalność jego wynika z przesłanek metafizycznych, bowiem jego składniki, to jest przekonania dotyczące natury świata społeczeństwa, jednostki ludzkiej, a przede wszystkim narodu jako elementu centralnego i podstawowego, są określone w sposób pozazmysłowy i empirycznie niesprawdzalny. Czynniki subiektywne górują nad obiektywizmem, czego następstwem jest niedocenianie, a nawet negowanie stosunku do świata opartego na rozumie. Odrzuca się więc racjonalizm na korzyść irracjonalizmu.

Relacje zależności i implikacje między omówionymi wyżej, a rozumianymi w sposób subiektywny, składnikami światopoglądu uzasadniane są — bądź stara się je uzasadnić — w sposób logiczny, racjonalny i konsekwentny. Nie jest to więc zlepek twierdzeń o świecie, człowieku i społeczeństwie nie mających ze sobą wiele wspólnego, ale spójna koncepcja, oparta na nienaukowych przesłankach.

WIZJA SPOŁECZEŃSTWA I GOSPODARKI W IDEOLOGII KONFEDERACJI NARODU

Punktem wyjścia dla określenia wizji społeczeństwa i gospodarki jest dla Konfederacji Narodu negacja funkcjonujących systemów ekonomiczno-społecznych. Krytykuje się społeczeństwa liberalne jako niezdolne do efektywnego działania, uniemożliwiające funkcjonowanie i rozwijanie się narodów²³. Społeczeństwa te, oparte ekonomicznie na kapitalizmie, a więc wyżysku jednego człowieka przez drugiego, są nie do przyjęcia dla omawianej organizacji również z tego względu, że w sposób sztuczny dzielą naród na klasy²⁴.

Jeszcze bardziej krytyczny jest stosunek KN do systemu komunistycznego — jako przykład podaje się ZSRR — który według Konfe-

²³ *Skrót ideologii KN, passim.*

²⁴ Szymon z Opola, *Podstawy polskiego ustroju społecznego*, „Nowa Polska” nr 49 z 7 kwietnia 1943; Mieczysław z Głogowa, *Synteza*, tamże nr 50 z 20 kwietnia 1943.

deracji Narodu likwiduje ludzi żyjących z wyzysku, ale na ich miejsce wprowadza państwo funkcjonujące jako jeden wielki kapitalista, który mocniej jeszcze eksploatuje pracownika. System komunistyczny poza tym — zgodnie z KN — nie tylko uniemożliwia rozwój narodowi, ale w samej istocie zmierza do unicestwienia tej podstawy funkcjonowania cywilizacji ludzkiej²⁵.

Należy zatem stworzyć takie społeczeństwo i zapewniający mu funkcjonowanie system gospodarczy, który byłby sprawiedliwy i wydajny, oczywiście w odniesieniu głównie do własnego narodu. Fundamentem, na którym buduje się gmach społeczeństwa, jest twierdzenie, że społeczność ludzka dzieli się przede wszystkim na narody: „Naród — — jest historyczną i zasadniczą formą więzi społecznej”²⁶. Grupy będące wynikiem wewnątrznarodowego podziału ról muszą podporządkować swoje interesy grupowe interesom całości, to jest narodu²⁷. Szkodzą zaś narodowi podziały spowodowane przez ludzi obcych etnicznie oraz tych, którzy kreują organizacje o charakterze ponad- i pozanarodowym²⁸.

Należy więc dążyć do społeczeństwa jednonarodowego. Pełnoprawnymi członkami społeczności polskiej, której zakres geograficzno-polityczny określa państwo polskie, mają być tylko Polacy należący do organizacji politycznej zbudowanej przez KN²⁹. Do Polaków zalicza się Białorusinów, odmawia się im więc prawa do odrębności narodowej, twierdząc, że jedynie słusznym jest traktowanie ich „jako grupy polskiej, jako szczerpu, części Narodu Polskiego”³⁰. Osoby innych narodowości mają mieć prawa ograniczone, zaś Żydzi i Niemcy mają być wręcz usunięci ze społeczeństwa.

Szczególnie nienawistnie odnosi się KN do Żydów, jak pamiętamy pełniących rolę „wroga”. W okresie likwidacji getta w Warszawie pisał publicysta KN: „Polska zostanie odżydzona. Pozbędziemy się elementu pod każdym względem szkodliwego, elementu, który w życiu politycznym był zawsze wrogo do Polski nastrojony, który zabagniał nasze życie kulturalne, i którego rola w życiu społeczno-gospodarczym była również niezmiernie szkodliwa, powodując między innymi zwichnięcie struktury socjalnej Narodu Polskiego”³¹. Tak więc Polacy winni być wdzięczni Niemcom za „rozwiązanie problemu żydowskiego”. Wcześniej, przed wymordowaniem przez Niemców Żydów polskich, Konfederacja Narodu proponowała inne niż eksterminacja metody rozwiązania tego problemu po wojnie. Chciano mianowicie izolować Żydów, albo poprzez utrzymanie bądź powielanie gett³², albo przesiedlając ich nad Wołgę³³.

Zgodnie z ideologią Konfederacji Narodu planuje się zbudowanie społeczeństwa zamieszkującego terytorium przyszłego państwa polskiego, równego biologicznie rozumianemu narodowi. Nie znaczy to jednak, iż do narodu polskiego zaliczać się nie mają Polacy nie mieszkający w państwie polskim.

²⁵ Jan ze Szczecina, *Walczyliśmy z komunizmem*, „Do Broni!” nr 20 z grudnia 1942; *Skrót ideologii KN*, *passim*; zob. hasła w „Do Broni!” nr 9 z 3 czerwca 1942; Szymon z Opola, *op. cit.*; Mieczysław z Głogowa, *op. cit.*

²⁶ *Tezy programowe Nowej Polski*, „Nowa Polska” nr 69 z 15 maja 1944.

²⁷ Tamże.

²⁸ *Likwidacja żydostwa*, tamże nr 14(21) z 12 lipca 1942.

²⁹ Archiwum J. Hagemajera, *Podstawy ustroju w Nowej Polsce*.

³⁰ *Wielka Polska to imperium*, „Nowa Polska” nr 24 z 24 marca 1943, s. 3.

³¹ *Likwidacja żydostwa*, tamże nr 14(31) z 21 sierpnia 1944.

³² Maciej z Gdańska, *Czarna sprawa*, tamże nr 11 z 15 października 1941.

³³ *Życie i śmierć dla Polski*, *passim*.

Szczególny jest stosunek KN do chłopstwa; w jej ideologii spełnia ono rolę swego rodzaju „soli ziemi”. Jest to grupa „najbardziej biologicznie polska”³⁴. „Poza tym nie wolno nam zapominać, że to co nazywamy polskością: obrzędy, zwyczaje, podania i legendy, pieśni i stroje w nieskażonej formie można spotkać tylko na wsi”³⁵. Stanowi ona zresztą osiemdziesiąt procent narodu polskiego³⁶, oczywiście w rozumieniu Konfederacji Narodu.

Mamy więc do czynienia z pewnego rodzaju raso-agraryzmem, w czym widać jeżeli nie wpływy to na pewno analogie z myślą ideologa narodowo-socjalistycznego Darrego („Ziemia i krew”) z mocno przez niego akcentowanym związkiem narodu z ziemią i „ludowością”³⁷.

Admiruje się także chłopstwo jako ostoję wartości społecznej ogromnej wagi, mianowicie rodziny. Właśnie rodziny składają się na naród, a o jego pozycji, sile i możliwościach rozwoju decyduje w ogromnej mierze rodzina, jej budowa wewnętrzna, wydajność społeczna, jej stan kultury i etyki. Rodzina więc musi się znaleźć w centrum zainteresowań przyszłego państwa polskiego³⁸. Ma być to rodzina katolicka, pielęgnująca idee katolickie w wersji określonej przez Konfederację Narodu. Preferuje się zdecydowanie patriarchalny typ rodziny: „Pierwiastek męski musi panować nad kobiecym”. Kobieta już przez cechy wynikające z płci jest przeznaczona do innych zadań niż mężczyzna: „kobieta jest równa mężczyźnie tylko pod względem, że posiada tę samą naturę ludzką, że jest człowiekiem. Różni się natomiast całą tęczą właściwości zarówno fizycznych jak i psychicznych. Psychika kobiety nie jest ani niższą, ani wyższą niż u mężczyzny — jest inna”. Mężczyzna więc ma wykonywać zawód, pracować na utrzymanie rodziny. Kobieta ma dbać o dom w sensie „ogniska domowego”, ma stworzyć w nim taką atmosferę, aby mężczyzna mógł zająć się także sprawami pozarodzinnymi, publicznymi. W ramach „prowadzenia domu — — najważniejszą rolą kobiety jest jej zadanie wychowawcze — — Takim będzie Naród Polski w przyszłości, jakim go wychowa kobieta”³⁹. Widzimy więc ewidentną analogię do niemieckiego *Kinder, Kirche und Küche*.

Wychowaniem młodego pokolenia, równoległe do kobiety, ma zająć się państwo, które następnie przejmie jej funkcje. Członkowie narodu mają być tak wychowani, aby posiadali taki sam światopogląd. Należy rozwijać w nich cechy osobowości charakterystyczne i typowe dla narodu, a także cechy charakteru decydujące o sile, sprawności i efektywności działania narodu. Mają to więc być ludzie „wiedzący jasno i twardo czego chcą”⁴⁰, realizujący przede wszystkim interesy zbiorowości, gdyż tylko w ramach harmonijnie działającego „organizmu naro-

³⁴ Jan ze Smoleńska, *Zasady służby narodowi*, „Nowa Polska” nr z 15 września 1941, s. 7.

³⁵ Maciej Skiba, *Sprawy wiejskie*, „Nowa Polska — Nowa Wieś” nr 1 z 23 sierpnia 1943, s. 2.

³⁶ Jan z Humania, *Inteligencja i kryzys wsi*, „Nowa Polska”, nr 9 z 3 czerwca 1942.

³⁷ Por. W. Darre, *Um Blut und Boden. Reden und Aufsätze*, München 1941; tenże, *Das Bauertum als Lebensquelle der Nordischen Rasse*, München 1929.

³⁸ *Tezy programowe Nowej Polski*, „Nowa Polska” nr 69 z 15 maja 1944.

³⁹ Anna z Kercza, *Udział kobiet w walce o Nową Polskę*, tamże nr 7(25) z 20 maja 1942.

⁴⁰ Jan ze Smoleńska, *Obrachunek sumienia*, „Do Broni!” nr 12 z 12 czerwca 1942.

dowego" możliwe jest zaspokajanie własnych potrzeb, słowem realizowanie się jednostki ludzkiej⁴¹.

Jednostka ta musi być silna fizycznie i duchowo — nie może mieć wątpliwości w stosunku do swojej a jednocześnie ogólnonarodowej wizji świata. Powinna też sama umieć wybierać najefektywniejsze metody realizowania ogólnie określonych celów narodu. Twórczy stosunek do rzeczywistości łączyć się ma z posłuszeństwem i wykonywaniem rozkazów; jest to do pogodzenia, jeśli zważyć, że wszyscy podobnie myślą i działają, gdyż wszyscy są o władnięci jednym „duchem polskim”, a rozkazy idące „z góry” są emanacją tego „ducha”⁴². Ma to więc być twórczość w sferze niestrategicznej, a taktycznej, twórczość dotycząca techniki, wykonawstwa, a nie merytorycznego uzasadnienia.

Działalność ta powinna być zdecydowana i etyczna. Etyka ta, określana w sposób mglisty i nieprecyzyjny, nazwana jest „chrześcijańską”, lecz nie przystają do niej cechy osobowości, które KN chce rozwijać w człowieku. Apologizuje się walkę, agresję, imperializm, „odwieczne pragnienie walki właściwe każdemu mężczyźnie”⁴³, „imperializm polski” rozumiany jako cecha charakteru⁴⁴.

W omawianym wzorcu osobowości ogromny nacisk kładzie się na utożsamianie własnych interesów jednostki z interesem ogółu; utożsamienie to ma być wynikiem indywidualnego światopoglądu. Skoro wszyscy są podobni biologicznie, mają być podobnie wychowani, we wspólnym światopoglądzie, muszą dochodzić do podobnych, jeżeli nie tych samych wniosków. Wszystkich ma łączyć realizowanie celu nadrzędnego określonego w sposób irracjonalny, jakim jest dobro narodu. Cel ten można realizować tym sprawniej, w im większym stopniu wszyscy realizujący go będą mieli jedną mentalność, jedną „duszę polską”⁴⁵.

Jak więc można określić wzór „nowego typu Polaka”? Ma to być człowiek czynny, przepelniony chęcią i umiejętnością praktycznego działania. Człowiek z rozwiniętymi instynktami walki, przemocy i siły, sprawnie działający w grupie, a więc wykonujący dokładnie i z „zaangażowaniem” polecenia stojących wyżej w hierarchii. „Polak ten ma być świadomy w ten sposób swoich związków ze społecznością stojącą ponad nim”. Działać musi nie ze względu na rozkaz czy przymus, ale z „entuzjazmu dla nowego dobra”. Jest to więc model osobowości, pseudo-zindywidualizowany model intelektualnego zniewolenia jednostki ludzkiej, każący jej wierzyć w słuszność poleceń przełożonych i utożsamiania się z nimi. Więź społeczna budowana jest na typie osobowości preferującej emocje, odczucia i wolę, gloryfikującej siłę i przemoc w

⁴¹ CA KC PZPR 336/1, k. 29—33, (rękopis broszury); Jan ze Smoleńska, *Zasada służby narodowi*, „Nowa Polska” nr z 15 września 1941, s. 6; Zbylut znad Łaby, *Rzecz najważniejsza*, „Młodzież Imperium” nr 7 z grudnia 1942.

⁴² Jan ze Smoleńska, *Potrzeba nam człowieka*, „Do Broni!” nr 13 z 28 lipca 1942.

⁴³ Tamże.

⁴⁴ Jan ze Smoleńska, *Zasada służby narodowi*, „Nowa Polska” nr z 15 września 1941; tenże, *Potrzeba nam człowieka*, „Do Broni!” nr 13 z 12 lipca 1942; Kazimierz z Chocimia, *Młodzież musi być w szeregu*, „Fakty na Tle Idei” nr 9 z 4 września 1941.

⁴⁵ Anna z Kercza, *Polski ideał wychowawczy*, „Nowa Polska”, nr 46 z 25 stycznia 1943; Piotr z Roztoki, *U źródeł ustrojowej rewolucji*, tamże nr 12(29) z 15 lipca 1942; Jan z Humania, *Realne postulaty wsi*, tamże, nr 46 z 25 stycznia 1943; Włodzimierz z Halicza, *Przebudowa społeczno-gospodarcza*, tamże nr 55 z 22 czerwca 1943; Jan ze Smoleńska, *Obrachunek sumienia*, „Do Broni!” nr 12 z 13 czerwca 1942.

myśl zasady „siła dla dobra”. Trzeba być silnym, aby z pozycji siły realizować „dobro”. Tak chyba należy rozumieć „ideał rycerski” głoszony przez KN⁴⁶.

Specjalna rola w szerzeniu tego dobra przypada armii. Ma ona być strukturą społeczną określoną światopoglądowo, w ramach społeczeństwa-narodu. Ma być jego pełnoprawnym członkiem, a nawet jego animatorem. Nie wolno jej ograniczać się do funkcji czysto wojskowych, ma to być bowiem „armia ideowa”, funkcjonująca nie tylko jako siła militarna, ale w niemniejszym stopniu polityczna. Podstawą jej ideowości ma być służba „Narodowi Polskiemu” i jego tylko interes ma wyznaczać cel działania armii jako „narzędzia imperialnego Polski”⁴⁷. „Armia ideowa” KN ma służyć „realizowaniu dogmatów polskiej racji stanu”⁴⁸ a także być „owianą duchem twórczej agresji”⁴⁹.

Istotną rolę ma spełniać kultura, zaangażowana w budowanie jedności, spójności i sprawności działania społeczeństwa, zgodnie z cytatem z Norwida, będącym mottem pisma literackiego KN „Sztuka i Naród” — „Artysta jest organizatorem wyobraźni narodowej”. Również w tej dziedzinie preferuje się wspólnotę podstaw światopoglądowych, opowiadając się przeciw wielokierunkowości kultury i twórczości. „Twórczość w państwie narodowym jest inspirowana przez jedną dominantę, wyłonioną z jednej, przyjętej przez świadomy siebie naród misji światopoglądowej”⁵⁰. Nie może zatem twórczość kulturalna funkcjonować na zasadzie „sztuka dla sztuki”, nie mogą istnieć kultury grupowe w ramach kultury narodowej⁵¹. Niedopuszczalne są w ramach przyszłego „państwa narodowego” wpływy obce. „Obcość” tę będą oczywiście określały osoby stojące najwyżej w strukturze społeczno-politycznej „Państwa Narodowego”⁵².

Zdecydowaną walkę wypowiada się kulturom i sposobom myślenia opartym na negacji własnego światopoglądu, na wątpliwościach wobec przyjętego przez siebie obrazu świata. Na tej bazie planuje się „zreaktywować” siłę przywódczą tego typu kultur, mianowicie inteligencję. Trzeba „doprowadzić do tego, by otrząsnęła się z dekadencji psychicznej, tchnąć w nią nowoczesną wiarę narodową, która ujmując wiekiuisty proces życia potrafi uzdolnić ją do właściwego działania”⁵³. Tak więc również w dziedzinie kultury dąży się do zbudowania systemu myślenia o jednakowych podstawach i jednakowych wnioskach, do stworzenia jedyne go zespołu „twórców” myślących, czujących i tworzących tak samo i w tym samym celu.

⁴⁶ Anna z Kercza, *Polski ideał wychowawczy*, „Nowa Polska” nr z 18 lutego 1942.

⁴⁷ Adam z Hawy, *Duch odradzającej się Armii Polskiej*, „Nowa Polska” nr 5 z 10 lipca 1941.

⁴⁸ Tamże.

⁴⁹ *Skrót ideologii KN*, s. 1—2; *Armia Ideowa*, „Do Broni!” nr 4 z 4 kwietnia 1942; *Bój ze sobą i w sobie*, tamże nr 15 z 25 sierpnia 1942.

⁵⁰ Jacek z Winnicy, *Do firmowych działaczy katolickich*, „Fakty na Tle Idei” nr 7 z 1 listopada 1941, s. 2.

⁵¹ Wojciech z Królewca, *Rewolucja polskiego realizmu*, „Nowa Polska” nr 14(21) z 12 sierpnia 1942.

⁵² Nałęcz z Niegocic, *Ō powszechność kultury*, tamże nr 51 z 5 maja 1943; Jacek z Winnicy, *Do firmowych działaczy katolickich*, „Fakty na Tle Idei” nr 7 z 1 listopada 1941.

⁵³ Jan ze Smoleńska, *Zasada służby narodowi*, „Nowa Polska” nr z 15 września 1941, s. 7.

Chce więc Konfederacja Narodu stworzyć społeczeństwo pod każdym względem jednorodne, złożone z jednostek o tym samym pochodzeniu biologicznym, tym samym światopoglądzie, tych samych cechach charakteru i tych samych ideałach. Nie ma w nim miejsca na ścieranie się poglądów w sferze generalistów, nie ma też miejsca na wątpliwości w stosunku do własnych celów. Nie ma w nim również miejsca na podziały grupowe, warstwowe, czy klasowe. To społeczeństwo ma być monolitem, który tworzą rodziny będące podstawą tego społeczeństwa-narodu. Rodzina jest także podstawą systemu gospodarczego stworzonego przez ideologię KN.

WIZJA GOSPODARKI

System gospodarczy proponowany przez Konfederację Narodu opierać się ma na upowszechnieniu własności prywatnej. Upowszechnienie to ma zapewnić największą wydajność produkcji a także stanowić podstawę wolności jednostki, członka narodu, ma zlikwidować kapitalistyczne oddzielenie własności od pracy⁵⁴.

Osiągnąć to zamierzano poprzez rozpowszechnienie własności prywatnej tak w przemyśle, rolnictwie, jak i w dystrybucji i usługach. „Przyszły Polak musi być samodzielnym przedsiębiorcą, kupcem, rzemieślnikiem, z własnym warsztatem”⁵⁵. Owego „przyszłego Polaka” należy rozumieć jako głowę rodziny. Indywidualne, rodzinne gospodarstwo-warsztat ma być podstawowym składnikiem gospodarki narodowej⁵⁶.

Produkcję rolną planuje się oprzeć na indywidualnych, dużych pełnorolnych, posiadających jedyne go właściciela i niepodzielnych gospodarstwach⁵⁷. Twierdzi się w związku z tym, że reforma rolna nic nie da, bo ziemi w granicach państwa z 1939 roku jest zbyt mało⁵⁸. Należy tę ziemię zdobyć na innych, czy raczej jak twierdzi Konfederacja Narodu — odebrać ją⁵⁹. Trzeba zarazem przeprowadzić komasację gruntów, aby upełnorolnić istniejące już gospodarstwa rolne. Ci, którzy utracą ziemię w wyniku tego działania mają ją dostać na zdobytych terenach⁶⁰.

• Tą samą metodą, to jest zaborem, ma zamiar KN dostarczyć warsztatów rzemieślnikom i przedsiębiorstw kupcom, mają być one zabrane Żydom i Niemcom, a następnie oddane na własność Polakom⁶¹.

⁵⁴ *Skrót ideologii KN, passim*; Szymon z Opola, *Podstawy polskiego ustroju społecznego*, „Nowa Polska” nr 51 z 5 maja 1943; Jan z Humania, *Realne postulaty wsi*, tamże nr 46 z 25 stycznia 1943; *Tezy programowe Nowej Polski*, tamże nr 69 z 15 maja 1944.

⁵⁵ *Skrót ideologii KN*, s. 3.

⁵⁶ Szymon z Opola, *Podstawy polskiego ustroju społecznego*, cz. III, tamże nr 40 z 23 grudnia 1942.

⁵⁷ *Skrót ideologii KN*, s. 4; „Ziemia Mówi” nr 1 z 5 listopada 1940, *passim*; *O prawa gospodarcze Chłopa*, „Ziemia Mówi” nr 5 z 4 lutego 1941; Mieczysław z Głogowa, *Gdzie jest ziemia?*, „Do Broni!” nr 10 z 17 czerwca 1942; Powyższe źródła podają różne warianty omówionej w tekście zasady, podając np. różne wielkości gospodarstw — 15—30 ha czy 40—80 mórg — ale same zasady pozostają niezmiennione.

⁵⁸ Tamże.

⁵⁹ Józef z Wrocławia, *Wieś polska nie da się*, „Do Broni!” nr 4 z 4 lutego 1942; *Cele i elementy polityki sowieckiej*, „Agencja Blok środkowo-europejski” nr 1 z 6 kwietnia 1944.

⁶⁰ *Skrót ideologii KN*, s. 4.

⁶¹ Bolesław z Wolina, *Kupiectwo do szeregów*, „Do Broni!” nr 2 z 20 stycznia 1942.

W wielkich zakładach produkcyjnych, tam gdzie ze względów technologicznych konieczna jest praca w dużej grupie, własność ma być upowszechniona poprzez dopuszczenie robotnika do zysku. Docelowo ten system ma doprowadzić do przekształcenia ich w „przedsiębiorstwa громадзkie, w których robotnik jest nie tylko najemnikiem, ale i bezpośrednim właścicielem”⁶². „Krótko mówiąc proletariat musi przestać być proletariatem, musi być uwłaszczony”⁶³.

Usiłuje się zatem pogodzić interesy właścicieli środków produkcji z interesami ludzi sprzedających swoją pracę. Wywłaszczenie właścicieli a dopuszczenie do zysków robotników nie wydaje się możliwe w warunkach przedwojennej ilości środków produkcji, ale w tym momencie następuje włączenie w model elementu zaborczości; wypełnia się tę lukę odebraniem własności innym, nie należącym zgodnie z KN do „Narodu Polskiego”⁶⁴. Sposobem na uwłaszczenie Polaków ma więc być zabór środków produkcji: czy to zewnętrzny, terytorialny, dotyczący głównie ziemi⁶⁵, czy wewnętrzny, dotyczący środków produkcji pozarolnej.

Skoro działalność gospodarcza ma służyć społeczeństwu-narodowi, ma zabezpieczać jego funkcjonowanie w interesie ogółu, ogromne prerogatywy i ogromna rola przypada w omawianym systemie państwu. Ma ono poprzez swoje uprawnienia — na przykład system podatkowy i posiadanie banków — kontrolować gospodarkę, w której nie może być miejsca na liberalizm gospodarczy, wolną konkurencję i zwalczanie się podmiotów gospodarczych. Planowanie między innymi zapewnić ma zredukowanie do minimum liczby pośredników między producentem a konsumentem, co ma zlikwidować nieuzasadniony zysk⁶⁶. Produkcją mają się zająć indywidualni właściciele środków produkcji, lecz dystrybucja znajdować się ma w rękach państwa, w jego gestii leżeć będzie określanie wielkości i asortymentu produkcji⁶⁷. Ma ono kontrolować zaopatrzenie przedsiębiorstw w materiały i surowce oraz organizować zbyt⁶⁸.

W systemie gospodarczym proponowanym przez KN zakłada się podział ról między prywatnym producentem, a państwem — dystrybutorem. W jego ramach własność środków produkcji jest rozbita, podmioty gospodarcze są zatimizowane, natomiast sama produkcja jest uzależniona od państwa, kontrolującego tak zaopatrzenie surowcowo-materiałowe, jak możliwości zbytu. Innymi słowy techniczną stroną produkcji, samym wykonawstwem mają zajmować się właściciele środków produkcji, natomiast czynniki umożliwiające produkowanie, a nade wszystko — zbyt i rynek, dzięki którym produkcja się realizuje — wszak produkuje się po to, aby sprzedać — mają znajdować się w rękach państwa. Przedstawiony ustrój nazywa Konfederacja Narodu „Narodowym uniwersalizmem gospodarczym”.

⁶² *Głosy o ustroju*, „Nowa Polska” nr 3(19) z 4 lutego 1942, s. 7; na omawiany temat zob. także: Szymon z Opola, *Podstawy polskiego ustroju społecznego*, tamże nr 38 z 25 listopada 1942; *Skrót ideologii KN*, s. 3.

⁶³ Mieczysław z Głogowa, *Uwłaszczenie proletariatu*, „Nowa Polska” nr 51 z 5 maja 1943.

⁶⁴ Bolesław z Wolina, op. cit.

⁶⁵ Jan z Humania, *Realne postulaty wsi*, „Nowa Polska” nr 46 z 25 stycznia 1943; *Tezy programowe Nowej Polski*, tamże nr 69 z 15 maja 1944.

⁶⁶ Jan z Humania, *Realne postulaty wsi*, tamże nr 46 z 25 stycznia 1943; tenże, *Na drodze do ładu*, tamże nr 48 z 13 lutego 1943.

⁶⁷ Jacek z Winnicy, op. cit.

⁶⁸ Jan z Humania, *Realne postulaty wsi*, „Nowa Polska” nr 46 z 25 stycznia 1943.

System społeczno-ekonomiczny, którego urzeczywistnienie planuje Konfederacja Narodu, wyróżnia się dwiema zasadniczymi cechami. Po pierwsze warunkiem jego wprowadzenia w życie jest ekspansjonizm, wynikający z nacjonalizmu będącego zasadniczym elementem światopoglądu omawianej organizacji. Dostatek „Narodu Polskiego”, jego interes jest usprawiedliwieniem i uzasadnieniem zaboru środków produkcji ludzimi nienależącym do tego narodu. Drugim wyróżnikiem tego systemu jest pełna kontrola nad społeczeństwem ze strony aparatu rządzącego. Wszelka działalność członków społeczeństwa-narodu ma być podporządkowana jedynym słusznym celom określonym przez elitę sprawującą władzę, a będącą uosobieniem wspólnie przez cały naród odczuwanej dziejowej misji⁶⁹. Podporządkowanie to będzie możliwe zważywszy na zatamowanie społeczeństwa w sferze ekonomicznej z jednej strony, z drugiej zaś — oświadczenie, czy chęć oświadczenia jego świadomością. W społeczeństwie tym nie będzie miejsca na więzi grupowe poza irracjonalnie określoną więzią narodową, na więzi niepodporządkowane i nienależące do zhierarchizowanych struktur oficjalnych. Jednostka w tym systemie ma być pozbawiona możliwości wyboru, możliwości organizowania się w grupy pozaoficjalne, ma być wreszcie pozbawiona tak zwanej sfery prywatności. Wszelkie jej poczynania mają być inspirowane i kontrolowane pod względem ich zgodności z oficjalną, określaną przez wyżej wspomnianą elitę, misją światopoglądową.

FUNKCJE, KSZTAŁT I FORMA PAŃSTWA W IDEOLOGII KONFEDERACJI NARODU

Zgodnie z ideologią Konfederacji Narodu, państwo stanowi najwyższy szczebel zorganizowania się narodu. Jest ono zasadniczym narzędziem narodu w walce o przetrwanie w warunkach walczących ze sobą nacjonalizmów i w walce z siłami antynarodowymi. Dla spełnienia tych celów organizacja państwa musi być jednolita, obejmująca wszelkie dziedziny życia narodu, objawiające się w kulturze, gospodarce i świadomości. Państwo musi także działać szybko i sprawnie, co według KN może zapewnić tylko hierarchiczna organizacja. Nie może być mowy o jakiegokolwiek walce między Polakami w przyszłym „Państwie Narodowym”, czy to walce gospodarczej, kulturalnej czy politycznej, która tylko osłabia państwo, a więc i naród. Państwo jest emanacją i organizatorem narodu, państwo określa, co, kiedy i w jaki sposób realizowane służy dobru ogółu, czyli narodu⁷⁰. Naród zaś godzi się na dominację państwa, a nawet ją propaguje jako dominację nie jakiegoś „obcego” aparatu ucisku, ale przejaw samoorganizowania się narodu.

Widzimy więc, że forma państwa, jaką planuje Konfederacja Narodu, to forma państwa totalnego, zwalczającego wszelką odmienną od oficjalnie określonego wzoru⁷¹. Państwo to spełniać ma rolę zwornika dążeń narodowych, jednolitych i podporządkowanych jednemu centrum dyspo-

⁶⁹ Stanisław Łomień, *Korzenie i kwiaty myśli współczesnej*, SiN, nr 5, listopad 1942.

⁷⁰ Jan z Humania, *Na drodze do ładu*, „Nowa Polska” nr 48 z 15 lutego 1943.

⁷¹ Por. P. M. Hayes, *Pojęcie państwa totalitarnego*, [w:] *Faszystwy europejskie*, Warszawa 1976, s. 746—757.

zycyjnemu. Zwalcza ono wszelkiego rodzaju działania niezaplanowane przez to centrum ⁷².

Niniejszy ideał państwa wyklucza wszelkiego rodzaju pluralizm, demokrację parlamentarną oraz funkcjonujące w jej ramach partie polityczne. Obrazuje to cytat 'z artykułu o charakterystycznym tytule: „W Polsce nie będzie anarchii”, poświęcony krytyce demokracji: „Ustrój ten anarchizuje masy z dwóch powodów. Po pierwsze, że dopuszcza na stałe wysuwanie uniwersalnych żądań krańcowych, na przykład w dziedzinie wolności, czy w dziedzinie grupowej — Po drugie ustrój „demokratyczny” wytwarza a także powoduje wzrost uczuć niechęci i buntu, przez stałe niedotrzymywanie przyrzeczeń” ⁷³. W ramach krytyki pluralizmu odrzuca się też istnienie wolnych, niezależnych związków zawodowych ⁷⁴. Funkcje ich — między innymi — mają przejąć organizacje o charakterze korporacyjnym, kontrolowane przez państwo, mające spełniać rolę wyrażiciela interesów całości narodu, a nie interesów pracodawców czy pracobiorców ⁷⁵.

Zwieńczeniem omawianej struktury ma być „Zwierzchnik Państwa”, wyposażony w ogromne kompetencje. Do niego należeć ma powoływanie rządu, z jego prezesem — „kanclerzem”. Ma on pełnić władzę tak długo, jak sam to określi; mianuje też swego następcę. Do „Zwierzchnika” mają należeć ostateczne decyzje dotyczące państwa, ma on pełnić rolę „opiekuna” i „arbitra”, natomiast całość jego władzy ma mieć charakter „patrymonialny” ⁷⁶. Generalnie „Zwierzchnik” ma być esencją elity sprawującej władzę dzięki enigmatycznie określanym: „czynowi” i reprezentowanym wartościom. Elita ta — jak się wydaje — będzie sama siebie kreowała i dobierała członków według zasad przez siebie określonych. Ma się ona składać z jednostek „najlepszych”, najlepiej reprezentujących interesy narodowe ⁷⁷.

A zatem organizacja państwowa opierać się ma na hierarchii, mianowaniu, a nie wybieraniu; ma być silna i scentralizowana, bez podziału na władzę ustawodawczą i wykonawczą ⁷⁸. Polskę o przedstawionym ustroju nazywa się „Polską Narodową”, w której realizowanie ideałów katolickich — w rozumieniu przyjętym przez KN — ma być podporządkowane aparatowi państwowemu, zgodnie z zasadą: „Przez Polskę Narodową do Polski Katolickiej a nie odwrotnie” ⁷⁹.

Ustrój tego typu likwiduje w sposób zupełny wpływ rządzonych na rządzących, którzy mają określać co jest dobre, a co złe (stojący niżej w hierarchii mają tylko wykonywać polecenia). Tylko państwo o takim ustroju zapewni „Narodowi Polskiemu” możliwości rozwoju, ekspansji,

⁷² Archiwum J. Hagmajera, Podstawy ustroju w Nowej Polsce, s. 4—6.

⁷³ W Polsce nie będzie anarchii, „Fakty na Tle Idei” nr 8 z 15 listopada 1941, s. 6.

⁷⁴ Piotr z Rostoki, Organizacja życia zawodowego, „Nowa Polska” nr 32 z 25 sierpnia 1942.

⁷⁵ Tamże; Podstawy ustroju w Nowej Polsce, s. 3—7.

⁷⁶ Tamże, s. 5 n.; Jan ze Smoleńska, Uniwersalistyczne podstawy kultury polskiej, „Nowa Polska” nr 8 z 2 września 1941.

⁷⁷ Stanisław Łomień, op. cit., *passim*; Piotr z Rostoki, Grupa a ruch u władzy, „Nowa Polska” nr 35 z 7 października 1942; por. Cz. Znamierowski, Elita i demokracja, Poznań 1946; w ówianej koncepcji widać bardzo duży wpływ myśli Mussoliniego z jego tak zwaną demokracją jakościową, zob. B. Mussolini, Doktryna faszystwu, Lwów 1935, s. 7—9.

⁷⁸ Podstawy ustroju w Nowej Polsce, s. 4.

⁷⁹ Maciej z Gdańska, Przez Polskę Narodową do Polski Katolickiej a nie na odwrot, „Fakty na Tle Idei” nr 3 z 4 września 1941.

wcielania w życie imperializmu, który Konfederacja Narodu propaguje i gloryfikuje⁸⁰. W istocie według KN we współczesnym świecie mogą egzystować i rozwijać się, wreszcie pełnić rolę podmiotów cywilizacji tylko „wielkie” i sprawnie rządzone społeczeństwa, funkcjonujące w imperiach. Pisze się wprost „W Europie państwa znikną — powstaną imperia”⁸¹. Z przesłanek tych wynika koncepcja „Imperium Słowiańskiego”. „Imperium” to ma zapewnić pokój Europie, uniemożliwić ekspansję największym wrogom Polski i innych narodów Europy Środkowo-wschodniej, to jest Niemcom i Rosji (utożsamia się ZSRR z Rosją). Ma ono stanowić „blok rasowo-polityczny” jednoczący narody wspomnianej części naszego kontynentu. Omawiany twór państwowy ma być na tyle silny, aby mógł przeciwstawić się Niemcom i Rosji razem wziętym, a w perspektywie rozbić oba te państwa i sprowadzić je do roli drugorzędnych, niezagrożających Europie Środkowo-wschodniej.

Trzecim czynnikiem uzasadniającym konieczność imperializmu polskiego jest przeświadczenie o wyjątkowości Polaków⁸² — „sumienia Europy”⁸³, mającego zapoczątkować nową „prawdziwie” łacińską i chrześcijańską epokę, wobec niesprawdzenia się, jako przywódcy, narodów Zachodu. W tej nacjonalistycznej idei budowania nowej epoki w dziejach ludzkości przez Słowian pod przewodnictwem Polaków Konfederacja Narodu powołuje się na Herdera⁸⁴.

„Imperium Słowiańskie” powołane ma być przez Polskę i Polska, ma stanowić jego rdzeń, tak gospodarczy i kulturowy, jak i polityczny. Przywódczą rolę Polski — „Matki Narodów”⁸⁵ — w procesie budowania „Imperium Słowiańskiego” i w okresie jego funkcjonowania uzasadnia Konfederacja Narodu względami: 1. „świadomościowymi” — zastąpienia przez Polskę „tępienia krzyżackiego wiarą”, nieprowadzeniem zaborczych wojen, wreszcie tradycjami państwa o „typie zachodnim”, najsilniejszymi ze wszystkich narodów mających wejść w skład „Imperium”; 2. geopolitycznymi, gdyż jak twierdzi publicystyka KN „Istotą jej bytu jest panowanie nad osią Bałtyk — Morze Czarne i dostęp do tych mórz. Około tej osi skupia się cała Słowiańszczyzna”⁸⁶.

Zgodnie z powyższymi założeniami Polska miała być największym członem „Imperium”. Miała ona obejmować na północy i zachodzie Prusy Wschodnie, Królewiec, Gdańsk, Pomorze Zachodnie, ujście Odry ze Szczecinem, Ziemię Lubuską, Górne i Dolne Łużyce, na południowym zachodzie miała sięgać na odległość 35 km od Drezna. Wreszcie objąć miała cały Śląsk aż do styku Rudaw z Sudetami. Granica polska, czeska i niemiecka miała się zbiegać w mieście Rumbuck. Do Polski miały tak-

⁸⁰ Henryk z Kijowa, *Założenia naczelné stosunków polsko-słowiańskich*, „Nowa Polska” nr 6 z 25 lipca 1941; Maciej z Gdańska, *Dzieje polskiego imperializmu*, tamże nr z 15 września 1941, s. 1—5; Jan ze Smoleńska, *Zasada służby narodowi*, tamże; Piotr z Rostoka, *Osoba a Program*, tamże nr 9(26) z 3 czerwca 1942; Stanisław z Kijowa, *Imperialna wspólnota słowiańska a możliwości nowej cywilizacji*, tamże; *Skrót ideologii KN, passim*.

⁸¹ *Imperium znaczy — istnienie Polski, wielkość Słowian, pokój Europy*, s. 2 (broszura CA KC PZPR, sygn. 336/1).

⁸² Henryk z Kijowa, *Założenia naczelné stosunków polsko-słowiańskich*; Jurand z Kamieńca, *Nowi ludzie do polityki*, „Do Broni!” nr 10 z 17 czerwca 1942; Witold Bukowski op. cit.; *Zycie i śmierć dla Polski passim* i inne.

⁸³ Henryk z Kijowa, *Założenia naczelné stosunków polsko-słowiańskich*.

⁸⁴ Stanisław z Kijowa, *Imperialna wspólnota słowiańska a możliwości nowej cywilizacji*, „Nowa Polska” nr 9(26) z 3 czerwca 1942.

⁸⁵ Witold Bukowski, op. cit.

⁸⁶ Henryk z Kijowa, *Założenia naczelné stosunków polsko-słowiańskich*, s. 2.

że należeć wyspy Rugia, Wolin, Uznam, a pod jej kontrolą znajdować się porty Niemiec: Rostock, Lubeka i Kilonia z Kanałem⁸⁷. Jest to projekt maksimum, natomiast linią minimum, od której KN nie robiła żadnych odstępstw jest linia „Odry i Nissy Łużyckiej”⁸⁸.

O ekspansji polskiej na wschód decydować miała konieczność likwidacji, jak pisze publicysta KN: „każdego państwa rosyjskiego, ZSRR, Rosji carskiej czy innej”⁸⁹. Państwo to nie należy, według KN, do „Słowiańszczyzny”. Jest ono składnikiem kultury azjatyckiej, opartej o przymoc i despotyzm; ludność rosyjska jest „przeniknięta bizantyńsko-tyrańską kulturą”⁹⁰. Jest spadkobiercą ustrojowym Bizancjum, a od Piotra I, jest to „państwo zmilitaryzowane i zbiurokratyzowane”, prowadzące politykę agresji wobec sąsiadów, głównie Słowian⁹¹. Owo „nienależenie Rosji do Słowiańszczyzny” usprawiedliwia — w ramach aksjologii KN — potrzebę jej likwidacji. Rosja „zawężona do etnograficznego Księstwa Moskiewskiego, po przejściu okresu hegemonii nad nią ośrodka słowiańskiego, po wyzbyciu się najjaskrawszych wpływów mongolskich, będzie mogła być zaliczona do rodziny słowiańskiej”⁹². Jak długo trwałby ten proces tego już KN nie pisze. „Państwo Polskie” realizujące imperializm „Narodu Polskiego” miało się więc rozwijać przede wszystkim w oparciu o zdobycie terenów należących do ZSRR. Sięgać miało Morza Czarnego między Dunajem a Dniestrem, rozciągając się po Płoskirów, Żytomierz, Radomyśl, Homel; dalej na północ granicę miały wyznaczać Briąnsk, Wiaźma, Rżew i Wielkie Łuki.

Obok zdobyczy terytorialnych w Europie KN pragnęła także terenów kolonialnych. Powołując się na równouprawnienie (*sic!*) narodów Europy, twierdzono, że „Kamerun i Tanganika winny Polsce przyspać w udziale”⁹³. W skład „Imperium Słowiańskiego” miały wejść obok Polski: Czechy, Słowacja, Ukraina, Litwa, Łotwa i Estonia, połączone z Polską na zasadach podobnych do Unii Lubelskiej⁹⁴. Władztwo to miało stać się elementem budowy — co prawda docelowej — ogromnego „imperium” składającego się ze wszystkich państw i narodów słowiańskich oraz Węgier i Rumunii. Pogląd na liczbę i jakość owych elementów budowy zmieniał się. W listopadzie 1941 roku pisano np., że równoległe z konsolidowaniem przez Polskę Słowian na północy, konsolidacją na południu mają się zająć Serbowie, mający powołać drugie Południowo-Słowiańskie Imperium. Oba te „Imperia” miały się połączyć

⁸⁷ Jan z Chociebuża, *Nowa granica zachodnia*, „Biuletyn Słowiański” nr 2 z 20 lutego 1943; s. 1—3.

⁸⁸ Mieczysław z Głogowa, *Odra „Do Broni!”* nr 20 z 17 czerwca; Jan ze Smoleńska, *Czy Polska może być niepodległa*, „Fakty na Tle Idei” nr z 22 grudnia 1941; Stanisław z Kijowa, *Imperialna wspólnota a możliwości nowej cywilizacji*; Jan ze Smoleńska, *Obrachunek sumienia*, „Do Broni!” nr 12 z 12 czerwca 1942; Jan ze Szczecina, *Nam nie wystarczy niepodległość*, tamże nr 19 z 18 listopada 1942; Henryk z Kijowa, *Założenia naczelnne stosunków polsko-słowiańskich*.

⁸⁹ Henryk z Kijowa, *Założenia naczelnne stosunków polsko-słowiańskich*, s. 3.

⁹⁰ *Imperializm znaczy — istnienie Polski, wielkość Słowian, pokój Europy*, s. 2.

⁹¹ Bogumił z Pragi, *Rosja nie należy do Słowiańszczyzny*, „Biuletyn Słowiański” nr 8 z października 1942.

⁹² Henryk z Kijowa, *Założenia naczelnne stosunków polsko-słowiańskich*, s. 4.

⁹³ *Polska Kolonialna*, [Warszawa] b.d.w. broszura w CA KC PZPR, sygn. 336/1.

⁹⁴ *Wielka Polska to Imperium*, „Nowa Polska” nr 24 z 24 marca 1943; Jan ze Smoleńska, *Czy Polska może być niepodległa*, „Fakty na Tle Idei” nr z 22 grudnia 1941; *Imperium znaczy — istnienie Polski, wielkość Słowian, pokój Europy*.

i wchłonąć Węgry i Rumunię⁹⁵. Inaczej planowano w pierwszej połowie 1943 roku, kiedy to przewidywano, że „Imperium” powstanie dzięki trzem ośrodkom i w trzech etapach. Ośrodkami tymi miały być: Polska na północy, Węgry w centrum tej części Europy⁹⁶ i „Wielka Jugosławia” pod przewodnictwem Serbów na południu Europy Środkowo-wschodniej⁹⁷. „Reasumując wszystko, program słowiański musi być zrealizowany w trzech etapach. Etap pierwszy: zorganizowanie przez Polskę państwa północno-słowiańskiego, powstanie Wielkiej Jugosławii i odbudowa Węgier. Etap drugi: stworzenie bloku wyżej wymienionych trzech państw, opartego na wspólnej polityce zagranicznej, wojskowej, gospodarczej i kulturalnej oraz wciągnięcie do bloku Rumunii. Etap trzeci: przekształcenie bloku w jednozwiązkowe państwo środkowo-europejskie, czyli Imperium Słowiańskie”⁹⁸.

Ulegały więc zmianie etapy i sposoby organizowania omawianego tworu państwowego, natomiast nie zmieniały się przewidywane role przywódcze i organizatorskie Polski i Polaków. Polsce miało przypaść faktyczne kierowanie „Imperium”. Na priorytet interesów Polaków i Polski jednoznacznie wskazuje kształt geograficzny „Imperium Słowiańskiego”. Wszędzie tam, gdzie zachodzić mogła wątpliwość o „należeniu się” jakichś terenów — na przykład Zachodniej Ukrainy, północnych Czech, Słowacji, albo Węgier — „Narodowi Polskiemu”, czy jakiemuś innemu narodowi, wątpliwości te są rozwiązywane na korzyść „Narodu Polskiego”. O priorytecie interesów „Polski i Polaków” w ramach „Imperium” świadczyć miał również ustroj polityczny tego organizmu: państwa o scentralizowanej władzy, które miało stanowić „państwo związkowe a nie związek państw”⁹⁹. Mówi o tym broszura konfederacji Narodu pod tytułem „Imperium znaczy — istnienie Polski, wielkość Słowian, pokój Europy”: „Należy przyjąć następujące zasady ustrojowe: 1. Ponieważ stworzyć Imperium może tylko Polska — każdorazowy zwierzchnik Polski jest zwierzchnikiem Imperium. 2. Zwierzchnik Imperium powołuje rząd Imperium, który kieruje polityką zagraniczną, gospodarką i jednolitą armią. 3. Tak Polska jak i inne narody posiadają rządy narodowe, podległe imperialnemu. 4. Prace ustawodawcze przeprowadza kolegium złożone z przedstawicieli narodów zunifikowanych, proporcjonalnie do ich kultury i liczby. 5. Językiem urzędowym Imperium jest celem uproszczenia stosunków język polski. Rozporządzenia przez Polskę wydawane są w dwu językach. 6. W szkołach Imperium obowiązuje nauka języka polskiego, podobnie jak w polskich nauka języków słowiańskich. 7. Ogólnie przyjętą czcionką jest czcionka łacińska. 8. W Imperium panuje wolność religijna, z tym, że wyznanie katolickie jest panujące między równouprawnionymi. 9. W granicach Imperium istnieje swobodne przenoszenie się obywateli. 10. Imperium stanowi jednolity obszar celny”¹⁰⁰.

⁹⁵ Jan ze Smoleńska, *Realizacja Imperium Słowiańskiego*, „Nowa Polska” nr 14 z 26 listopada 1941.

⁹⁶ Wojciech z Białogrodu, *Sprawa Węgier na tle zagadnień słowiańskich*, „Biuletyn Słowiański” nr 1 z 31 stycznia 1943; Jan z Chociebuża, *Nowa granica zachodnia*.

⁹⁷ Wojciech z Białogrodu, *Dlaczego Wielka Jugosławia*, „Biuletyn Słowiański” nr 3 z 5 kwietnia 1943.

⁹⁸ Zbigniew z Białogrodu, *Program Słowiański*, „Nowa Polska” nr 48 z 23 marca 1943.

⁹⁹ *Imperium znaczy — istnienie Polski, wielkość Słowian, pokój Europy*, s. 2.

¹⁰⁰ Tamże.

Przedstawione powyżej rola, forma i kształt państwa stanowią pewnego rodzaju ukoronowanie omawianej ideologii. Według niej należy dbać nade wszystko (a może nawet tylko) o interes „Narodu Polskiego” jako całości, nawet kosztem interesów poszczególnych członków tego narodu — także w tym przypadku, jeśli tych ostatnich będzie większość. Temu właśnie ma służyć totalna forma państwa, z jego zapleczem, to jest społeczeństwem zorganizowanym i wychowanym tak, aby mogło funkcjonować właśnie w takim państwie, mającym być wszak emanacją i najwyższą formą zorganizowania się narodu-społeczeństwa.

Idee i założenia ustrojowe Imperium Słowiańskiego jednoznacznie wskazują na nacjonalistyczny, czy wręcz szowinistyczny stosunek KN do innych narodów, mających wejść w skład tego tworu państwowego. Mają one być tylko środkiem realizowania się w praktyce nacjonalizmu polskiego. Ich interes ma być podporządkowany interesowi Polski, mają one stanowić tylko narzędzie w rękach Polski, kierowanej przez „Ruch”, to jest Konfederację Narodu. Innym narodom, które nie mają wejść w skład Imperium, wypowiada się wojnę, celem ich podporządkowania, bądź zniszczenia.

PRÓBA OKREŚLENIA IDEOWEGO KONFEDERACJI NARODU

Konfederacja dąży więc do zbudowania monolitu społeczno-państwowego. Naród ma być jednolity i jednorodny etniczno-biologicznie oraz światopoglądowo; ma pokrywać się ze społeczeństwem, którego organizacja z kolei ma pokrywać się z organizacją państwa. W monolocie tym mają być zlikwidowane wszelkie przejawy autonomii i niezależności, podziały funkcji i kompetencji między strukturami politycznymi (państwowymi), społecznymi i gospodarczymi. Wszystkie one mają podlegać jednemu centrum dyspozycyjnemu określającemu: dlaczego? co? jak? gdzie? kiedy? trzeba robić. Nie ma miejsca w tym systemie na jakąkolwiek dowolność i samodzielność, niezależność od tego, w jakiej sferze by się ona objawiała. Ma więc nastąpić odpodmiotowienie społeczeństwa i jego części składowych, czy to wynikających z podziału pracy, czy wyznaczonych terytorialnie. Przewiduje się także odpodmiotowienie najmniejszych części tego społeczeństwa, to znaczy zatomizowanych rodzin i jednostek ludzkich. Następnym ma być rozbitcie historycznie ukształtowanych i stanowiących fundament demokracji, organizacji poziomych, reprezentacji polityczno-gospodarczych wielkich grup społecznych, to jest klas i warstw. W ich miejsce wejść ma organizacja pionowa, oparta o system korporacyjny i hierarchiczną strukturę władzy, wydającej decyzje „z góry”, bez oglądania się na opinie rządzonych. Widzimy więc, że dąży się do rozbicia więzi makrostruktur społecznych, stanowiących gwarancję optymalnie demokratycznego funkcjonowania społeczeństwa i stanowiących największe zagrożenie dla rządów totalitarnych, dążących do podzielenia społeczeństwa, do jego atomizacji, która zapewnia najwydatniejszą kontrolę tegoż społeczeństwa. Taż sama totalitarna ideologia zakłada wyeliminowanie ze świadomości obywateli samej potrzeby pełnienia roli podmiotu w społeczeństwie i państwie.

Następną cechą omawianej ideologii jest obok totalitaryzmu ekstremalnie ekspansywny nacjonalizm. Ze społecznego punktu widzenia totalitaryzm nacjonalistyczny w wydaniu Konfederacji Narodu opiera się

na drobnomieszczańskim systemie wartości. W systemie tym kładzie się główny nacisk na stworzenie możliwości indywidualnego sukcesu, w indywidualnym, rodzinnym miejscu pracy, na „daniu” każdemu szansy posiadania własnych środków produkcji, umożliwiających najlepszą w drobnomieszczańskim ethosie egzystencję. Świadomościowo ma być on oparty na irracjonalnie określonej, za pośrednictwem emocji, łączności poszczególnych jednostek z całością, to jest „Narodem”.

Stwierdzona tu podstawa ideologii KN: totalitaryzm nacjonalistyczny oparty na społeczno-kulturowym ethosie drobnomieszczańskim, pozwała przyjąć, że jest to ideologia faszystowska. Jej specyfika — pozorna różnica w stosunku do innych ideologii faszystowskich — wynika z głoszonego przez nią katolicyzmu i jest spowodowana specyfiką narodu, w ramach którego omawiana organizacja działała. Znamy zresztą i inne przykłady znakomitego łączenia faszyzmu z katolicyzmem, m.in. Falangę Primo de Rivery młodszego. Jak się zresztą wydaje, wyznacznikiem faszyzmu nie jest katolicyzm, czy też jego brak. Rdzeń faszyzmu tkwi w światopoglądzie, którego podstawą jest nacjonalizm w swojej najjaskrawszej, totalitarnej formie, bazujący na ethosie drobnomieszczańskim.

Станислав Фалиньски

ИДЕОЛОГИЯ КОНФЕДЕРАЦИИ НАРОДА

Статья представляет идеологию крайне правого толка небольшой (несколько тысяч членов) тайной организации, действующей на территории II Речи Посполитой в 1940—1944 гг. Исходную базу для исследований составляла в основном подпольная пресса, издававшаяся KN, кроме того архивные материалы и свидетельства б. членов KN, собранные автором или другими лицами. Вопросам программы автор отводит второстепенное место, стараясь обнаружить основные черты политической мысли, а не конкретные её проявления, определённые историческим моментом. Первая часть статьи воссоздаёт мировоззренческую базу, из которой идеологи Конфедерации выводят конкретные соответствия общественной действительности. В этом мировоззрении доминирующую роль играет народ, поставленный выше других общественных групп и личностей. Его определение как качества имеет иррациональный и биологический характер.

Следующие две части: Картина будущего общества и хозяйства, а также функции, устройство и форма государства. KN стремилась построить общественно-государственный монолит. В его рамках общество должно было покрываться с народом, а его государственные, общественные и хозяйственные организации должны были быть однородными и управлялись бы единым управляющим центром.

Эта система опиралась бы на мелкобуржуазную систему ценностей, направленную на личное предпринятие. Предполагалось разбить все горизонтальные связи и создать атомизированную смесь единиц, а не общество.

Этот тоталитаризм в действительности обезличивал общество или его составные части. Он предполагал также искоренение из общественного сознания (путём широкой системы образования) самой нужды быть субъектом.

Национализм, на котором зиждется вся идеология, проявляется также в крайне экстремальном внешнем экспансионизме.

В заключение автор пытается определить Народническую конфедерацию в идейном отношении. Исследованный материал даёт право выдвинуть тезис, что эта идеология соответствовала фашистской.

Stanisław Faliński

L'IDÉOLOGIE DE LA CONFÉDÉRATION NATIONALE
(KONFEDERACJA NARODU)

L'article étudie le système idéologique d'une organisation clandestine de l'extrême droite, comptant quelques milliers de membres, active en Pologne occupée dans les années 1940—1944. L'article est basé, en premier lieu, sur la presse clandestine de la Confédération. D'autre part, l'auteur a consulté des matériaux d'archives ainsi que des relations d'anciens membres obtenues par lui-même et par d'autres personnes. Le programme de la Confédération est traité d'une manière marginale: l'auteur a essayé de reconstituer les traits essentiels de la pensée politique des confédérés et non pas leurs manifestations concrètes.

La première partie de l'article traite des idées à la base desquelles les leaders de la Confédération construisaient leurs visions de la réalité sociale. Cette idéologie valorisait et hiérarchisait les catégories sociales: l'importance primordiale y était attribuée à la nation, placée au-dessus de tous autres groupes sociaux ainsi que des individus. La qualité de la nation était définie d'une façon irrationnelle et biologique.

Les deux parties suivantes analysent la vision de la société et de l'économie ainsi que les fonctions, le territoire et la forme de l'Etat. La Confédération se proposait de construire un monolithe socio-étatique. Dans le cadre de ce monolithe, la notion de société devait correspondre exactement à celle de nation; les organismes étatiques, sociaux et économiques devaient être homogènes, dirigés par un centre de décision unique. Ce système correspondait à un système des valeurs caractéristique de la petite bourgeoisie, il faisait appel au succès individuel. L'objectif principal était de défaire tous les liens horizontaux, de créer une collectivité d'individus atomisée et non pas une société.

Ce totalitarisme désobjectivait la société, voire ses parties composantes. A l'aide d'un système d'éducation adéquat, il se proposait d'éliminer de la conscience sociale le besoin même d'un comportement subjectif. Le nationalisme servant de ciment à cette idéologie, s'y manifestait aussi dans une tendance extrême à l'expansion extérieure.

Le texte essaye de formuler une définition idéologique de la Confédération de la Nation. Les matériaux examinés permettent de classer cette idéologie comme typiquement fasciste.